

Příbuzenská pěstounská péče pohledem sociálních pracovníků

Veronika Malenovská

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika Malenovská**

Osobní číslo: **H16546**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Příbuzenská pěstounská péče pohledem sociálních pracovníků**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti pěstounské péče, příbuzenské pěstounské péče a sociálně-právní ochrany dětí.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk, ed. et al. Osvojení a pěstounská péče. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 155 s. ISBN 80-7178-637-3.

PAZLAROVÁ, Hana. Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2016, 255 s. ISBN 978-80-262-1020-7.

SYCHROVÁ, Adriana. Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče. Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, 239 s. Monographica. ISBN 978-80-7395-955-5.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Anna Petr Šafránková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd
Datum zadání bakalářské práce: **27. listopadu 2018**
Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2019**

Ve Zlíně dne 27. listopadu 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 24.4.2019

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá zkoumáním postojů sociálních pracovníků OSPOD k příbuzenské pěstounské péči.

Teoretická část se dělí do tří kapitol. První kapitola popisuje pěstounskou péči jako jednu z forem náhradní rodinné péče. Druhá kapitola se věnuje příbuzenské pěstounské péči a třetí kapitola představuje specifika procesu příbuzenské pěstounské péče. Praktická část se zabývá postoji sociálních pracovníků ke specifickým institutům příbuzenské pěstounské péče, postoji sociálních pracovníků ke specifickým institutům příbuzenské pěstounské péče vykonávané prarodiči, postoji sociálních pracovníků ke specifickým institutům příbuzenské pěstounské péče vykonávané jinými příbuznými než prarodiči a na závěr názory sociálních pracovníků OSPOD na využití institutu příbuzenské pěstounské péče a využití institutu klasické pěstounské péče. Smyslem práce je zjistit postoje sociálních pracovníků OSPOD k příbuzenské pěstounské péči.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, příbuzenská pěstounská péče, příbuzní, oddělení sociálně-právní ochrany.

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the study of the attitude of social workers from the Department of Children's Social-Law Protection towards kinship foster care.

The theoretical part is divided into three chapters. The first chapter describes foster care as an alternative in the substitute family care's system. The second chapter deals with kinship foster care, and the third chapter explains the specifics processes of kinship foster care. The practical part deals with the opinions of social workers on the specifics of kinship foster care, the attitude of social workers towards the kinship foster care which is executed by grandparents and the positions of social workers to the specifics of kinship foster care which is executed by relatives within grandparents. Finally, the last part summarizes the opinions of social workers of the Department of Children's Social-Law Protection about the realization of kinship foster care versus traditional foster care. The purpose of the thesis

is to determine the attitude of social workers of the Department of Children's Social-Law Protection towards kinship foster care.

Keywords: foster care, kinship foster care, relatives, Department of Children's Social-Law Protection.

Chtěla bych poděkovat vedoucí práce Mgr. Anně Petr Šafránkové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, za cenné rady a trpělivost. Poděkování patří i respondentkám za jejich čas a přínosnou spolupráci. Nakonec bych chtěla poděkovat rodině a příteli za podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE JAKO FORMA NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	13
2 PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE	20
3 SPECIFIKA PROCESU PŘÍBUZENSKÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	25
II PRAKTICKÁ ČÁST	29
4 VÝZKUMNÁ ČÁST	30
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A JEHO POJETÍ	30
4.2 VÝZKUMNÝ CÍL A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	30
4.3 METODA SBĚRU DAT	31
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	32
4.5 ANALÝZA DAT.....	33
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	34
5.1 KATEGORIE KÓDŮ	34
5.2 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A JEJICH SHRNU TÍ	44
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	49
SEZNAM TABULEK.....	51
SEZNAM PŘÍLOH.....	52

ÚVOD

Bakalářská práce má název Příbuzenská pěstounská péče pohledem sociálních pracovníků. Skládá se ze dvou částí, teoretická část a praktická část.

Náš názor je, že bychom měli více porozumět příbuzenské pěstounské péči a to z více pohledů. My jsme si zvolili pohled odborníků a to sociálních pracovníků OSPOD, kteří se s příbuznými pěstouny setkávají pravidelně a mohou tuto problematiku posoudit nezávisle a odborně.

Důvod, proč se věnovat příbuzenské pěstounské péči a to především příbuzenské pěstounské péči vykonávané prarodiči, je ten, že právě této formy péče je v porovnání s ostatními formami pěstounské péče nejvíce. Kromě pěstounů je ale stejně důležité nezapomenout na samo svěřené dítě. Na jeho pocity, potřeby, touhy, prožitky, očekávání, budoucnost. Sociální pracovníci a jistě i klíčoví pracovníci v doprovázejících organizacích se snaží dělat maximum pro celou pěstounskou rodinu. Ne vždy se ale podaří vše řešit včas a úspěšně. Částečně na tom mívají podíl právě příbuzní pěstouni, kteří se snaží situaci řešit sami a o pomoc prosí v době, kdy je situace vyhrocená.

Jak jsme zmínili výše, celkový počet příbuzenských pěstounských péčí převyšuje počet klasických pěstounských péčí v podání cizích pěstounů, kteří procházejí zprostředkováním. Přitom dětí, které by potřebovaly rodinné prostředí, je stále mnoho. I z těchto důvodů nedostatku kapacity cizích pěstounů, jsou sociální pracovníci odkázáni na příbuzné pěstouny se žádostí, zda by se dítěte ujali. Ti to ve většině případů berou jako svoji povinnost, i přes dostatečné zvážení svých fyzických i psychických sil. Možná i z důvodu příbuznosti se snaží o dítě pečovat až do jeho dospělosti, i přes všechny radosti a strasti.

Cílem práce je zjistit a popsat, jaké jsou postoje sociálních pracovníků OSPOD k příbuzenské pěstounské péči.

V teoretické části je za cíl popsat pěstounskou péči jako formu náhradní rodinné péče. Další kapitola charakterizuje příbuzenskou pěstounskou péči. Poslední kapitola je věnována specifikům procesu příbuzenské pěstounské péče.

Praktická část je zaměřena na respondentky, kterými jsou sociální pracovnice působící na oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Metodou polostrukturovaných rozhovorů jsme zkoumali postoje sociálních pracovníků k příbuzenské pěstounské péči. V práci se snažíme zdůraznit, jaké jsou postoje sociálních pracovníků ke specifikům institutu příbuzenské pěstounské péče.

tounské péče, ke specifikům příbuzenské pěstounské péče vykonávané prarodiči a naopak vykonávané jinými příbuznými než prarodiči a jaké jsou názory sociálních pracovníků na využití institutu příbuzenské pěstounské péče a využití institutu klasické pěstounské péče.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE JAKO FORMA NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Náhradní rodinná péče (dále NRP) – je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména adopce (osvojení) a pěstounská péče. (Matějček, 1999, s. 31)

Náhradní rodinná péče je upravena primárně v občanském zákoníku a to v části druhé, která upravuje rodinné právo. Zde jsou zahrnuty formy NRP: osvojení, poručenství, opatrovnictví, svěření dítěte do péče jiné osoby a pěstounství. Pěstounství jako jedna z forem NRP je ještě upravena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Zde jsou zahrnuty také dávky pěstounské péče.

Osvojení vedle toho, že nahrazuje dítěti chybějící stabilní rodinné prostředí, přispívá výchovou, péčí a láskou zároveň k naplňování smyslu života osvojitelů. Při osvojení přijímají manželé, jeden z manželů nebo jednotlivci za vlastní právně volné dítě a mají k němu stejná práva i povinnosti, jako by byli biologickými rodiči. Vzájemná práva a povinnosti mezi osvojeným dítětem a jeho původní rodinou osvojením zanikají. Osvojením vzniká obdobný poměr jako mezi pokrevními rodiči a dětmi, kromě toho vzniká také příbuzenský poměr mezi osvojeným dítětem a příbuznými osvojitele. Mezi osvojitelem a osvojeným dítětem musí být přiměřený věkový rozdíl. (Koluchová, Bubleová, Benešová, Kovařík, 2002)

Pěstounská péče se týká obvykle dětí starších, které nejsou vhodné pro adopci, dětí, které nejsou zcela zdravé, dětí odlišného etnika, sourozeneckých skupin a dětí, o něž se rodiče zajímají, ale nemají dlouhodobě podmínky pro jejich výchovu. (Zezulová, 2012, s. 16; Sobotková, Očenášková, 2013)

Pěstouni nemají rodičovská práva a také nemají vůči dítěti vyživovací povinnost, tato práva a povinnosti zůstávají biologickým rodičům. Pěstounská péče může být individuální v rodinách nebo skupinová v SOS vesničkách a podobných zařízeních. Podle platného zákona existuje i pěstounská péče na přechodnou dobu. (Zezulová, 2012, s. 16)

Rodiče mohou zažádat soud o navrácení dítěte zpět do své péče. Pokud tomu nebrání závažné důvody a soud shledá, že opětovná rodičovská péče je v zájmu dítěte a tedy vhodnější než umístění v pěstounské rodině, návrhu vyhoví. (Sychrová, 2015, s. 11)

Další formou náhradní rodinné péče je **svěření do péče jiné osoby**. To je ale spíše vhodné tam, kde budoucí pěstouni nijak finančně nestrádají, a je předpoklad, že rodiče budou plnit

svoji vyživovací povinnost. Tato forma totiž není státem nijak finančně podporována. Výhodou by zde mohlo být to, že tyto pečující osoby nemusí pravidelně spolupracovat s odborníky a neuzavírají žádné formální dohody s jakýmkoli institucemi. (Pazlarová, 2016)

Určitou speciální formou NRP je **poručenství**. Jedná se o situaci, kdy se v pěstounské péči ocitne dítě právně volné. Pěstouni se potom mohou stát zákonnými zástupci dítěte, ale nefigurují v jeho rodném listě, kde zůstávají jména biologických rodičů. Poručníci skládají vůči dítěti poručenský slib, ve kterém se zavazují k převzetí rodičovské zodpovědnosti a ke správě majetku dítěte. (Zezulová, 2012, s. 16)

Nadále se v práci budeme zabývat pouze pěstounskou péčí.

Z historického hlediska můžeme za předchůdce placené pěstounské péče považovat spíše instituci kojných. S institucí placených kojných a pak i chův, opatrovic a pěstounek se setkáváme ve starověku v městských státech řeckých, stejně jako v Římě. Tam se kojné shromažďovaly pod sloupem zvaným Columna Lactaria a nabízely své služby manželkám patriciů. Kojné a chůvy běžně patřily mezi služebnictvo panovnických dvorů ve středověké Evropě, mnohde i mezi sloužící ve šlechtických sídlech a domácnostech bohatého městského patriciátu. (Matějček, 1999, s. 25)

Ještě do první světové války je však možno přece jen zaznamenat určitý pokrok. Zemský výbor v Čechách pro děti a mládež zřizuje v roce 1902 sirotčí fond a od roku 1904 vznikají v jednotlivých okresech Okresní komise pro péči o mládež, jejichž úkolem je starat se o děti opuštěné a osiřelé. V roce 1908 vzniká ve Vídni říšské Ústředí péče o mládež a téhož roku v Praze i samostatná Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě. Tato ústřední komise sdružuje dobrovolné pracovníky různých oborů (bez finanční pomoci státu) a koordinuje činnost Okresních komisí péče o mládež. (V roce 1910 je takových komisí 31, v roce 1918 však již 138.) Koncem války má ve své správě už 15 ústavů. (Matějček, 1999, s. 28)

Podle Matějčka (1999, s. 29) se pěstounská péče dělila na čtyři typy:

1. Pěstounská péče „nalezenecká“ navazovala na pobyt dítěte v nalezinci či v sirotčinci. (Jde vlastně o pokračování toho, o čem píše V. Franc, 1884). Dítě bylo svěřováno do pěstounské péče, tentokrát ne už jen ženě-pěstounce, nýbrž nejčastěji oběma manželům, a to

do určitého věku dítěte. V pražském nalezinci to bylo do deseti let, později do šestnácti let – pak se dítě do ústavu opět vracelo.¹ Výběr pěstounů a dohled nad péčí o svěřené děti zajišťoval ústav na základě tzv. ústavního poručení.

2. Pěstounská péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež. Také tato forma navazovala na stav z doby Rakouska-Uherska. V roce 1921 byl však vydán nový zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Na jeho základě již sociální pracovníci Okresních péčí o mládež vyhledávali pokud možno spolehlivé pěstouny – mravně bezúhonné, v dobrém zdravotním i psychickém stavu, s trvalým zaměstnáním, stálým bydlištěm a schopností zajistit dítěti řádnou výchovu. V roce 1932 Okresní péče o mládež zajišťovaly pěstounskou péči, ať zdarma, či za plat, více než patnácti tisícům dětí – o deset let později, za protektorátu v roce 1942, však počtu sotva polovičnímu. Více než tři tisíce dětí bylo opatrováno bez nároku na odměnu a čtyři tisíce dětí za plat.

3. Pěstounská péče v tzv. koloniích. Tato myšlenka vznikla na Moravě, ale rychle se rozšířila i do Čech. Rodinné kolonie byly zakládány v určité obci, v několika sousedních obcích, v okrese, kde sociální pracovníci vyhledali 1520 vhodných rodin a svěřili jim děti do pěstounské péče. Poněvadž rodiny byly v blízkém sousedství, bylo snazší kontrolovat je i pomáhat jim v případě potřeby s výchovou svěřených dětí. Začátkem dvacátých let spravovaly Okresní péče o mládež 16 rodinných kolonií, v roce 1937 již 24.

4. Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny, bez soudního jednání. Tento způsob péče se pak měnil ve svěřování dětí prarodičům nebo jiným příbuzným. Je to jediný typ pěstounské péče, který přetrval z doby první republiky až do sedmdesátých let.

Pěstounská péče ve všech formách, kromě příbuzenské, byla zrušena v roce 1950. Znovu obnovena byla až po 23 letech. (Matějček, 1999, s. 30)

V roce 1999 byl přijat samostatný zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Od 1. 1. 2013 je v platnosti novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí a v roce 2014 vstoupil v platnost nový občanský zákoník. (Pazlarová, 2016) Česká republika také ratifikovala mezinárodní dokument, který zastřešuje práva dětí a to Úmluvu o právech dítěte.

¹ Připomeňme si, že původně v Rakousku-Uhersku to bylo jen do šesti let.

Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. Jediným rozhodujícím činitelem z hlediska právního je zájem dítěte. Svazek pěstounů s dítětem je podstatně volnější, než je tomu při osvojení, což má některé nevýhody, ale kupodivu také některé přednosti. Osoba pěstouna musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech. Pěstounskou péčí nevzniká příbuzenský vztah dítěte s pěstouny a jejich příbuznými. Nejsou sice podloženy právními normami, přesto se tyto vztahy obvykle neformálně vytvářejí a udržují. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu. Z vážných důvodů může soud rozhodnout také o zrušení pěstounské péče. Styk původních rodičů s dítětem není vyloučen, ovšem v některých případech může být rozhodnutím soudu i podstatně omezen. Je-li dítě svěřeno do pěstounské péče ve věku, kdy je schopno posoudit její obsah, má být zajištěno také jeho vyjádření. Na rozdíl od osvojení zaniká pěstounská péče dosažením zletilosti dítěte. Může být ovšem zrušena i rozhodnutím soudu, ale to jen z velmi závažných důvodů. (Koluchová, Bubleová, Benešová, Kovařík, 2002, s. 16)

Pěstounská péče je státem podporovaná forma NRP. S tím souvisí i poskytnutí finanční podpory ve formě pěstounských dávek. Ty jsou upraveny v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. (§ 47e – § 47n). Konkrétními dávkami jsou: příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při ukončení pěstounské péče. Tyto dávky zákon dále specifikuje.

Příspěvek na úhradu potřeb

Tento příspěvek náleží nezaopatřenému dítěti a to nejdéle do 26 let věku, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání (podle zákona o státní sociální podpoře). Musí trvale žít a společně uhrazovat náklady na své potřeby s pečující osobou. Vyplácen je osobě, která o dítě pečuje. Po dosažení zletilosti, je příspěvek vyplácen přímo dítěti. Příspěvek je vyplácen měsíčně a výše příspěvku se stupňuje podle věku dítěte.

V následující tabulce jsou uvedeny výše příspěvku v případě, je-li dítě osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby (podle zákona o sociálních službách).

Tabulka 1 Výše příspěvku na úhradu potřeb

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) Kč
Do 6 let	5115	6105	6490	7040
6 – 12 let	6215	7480	7975	8635
12 – 18 let	7095	8580	9130	9570
18 – 26 let	7425	8910	9460	9900

Odměna pěstouna

V zákoně je uvedeno, že nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující a osoba v evidenci. Pokud o dítě pečují manželé, pak náleží odměna pouze jednomu z nich. Odměna pěstouna se vyplácí měsíčně podle počtu dětí, o něž je pečováno. Velmi důležitým ustanovením je § 47j odst. 3. Zde je uvedeno, že odměna pěstouna náleží osobě pečující nebo osobě v evidenci, která je rodičem nebo prarodičem otce nebo matky svěřeného dítěte, pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na sociální a majetkové poměry osoby pečující nebo osoby v evidenci a jejich rodiny a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte.

Příspěvek při převzetí dítěte

Tento příspěvek náleží osobě pečující o dítě a to pouze jednou. Výše příspěvku závisí na věku dítěte. Příspěvek se vyplácí jednorázově.

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Dle zákona má na tento příspěvek nárok osoba pečující nejméně o 3 děti v pěstounské péči, pokud zakoupila osobní motorové vozidlo nebo zajistila nezbytnou celkovou opravu vozidla a nepoužívá jej pro výdělečnou činnost. Výše příspěvku je stanovena na 70% pořizovací ceny nebo výdajů na opravy. Maximální výše je ale 100.000 Kč.

Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Příspěvek náleží osobě, která byla do své zletilosti v pěstounské péči, a zároveň této osobě zanikl nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Příspěvek je placen jednorázově ve výši 25.000 Kč a osobě náleží pouze jednou.

Zákon na závěr uvádí společná ustanovení o dávkách pěstounské péče, která se týkají okruhu oprávněných osob, vzniku nároku na dávku pěstounské péče a na její výplatu, změny nároku na dávku pěstounské péče, zániku nároku na dávku pěstounské péče, přechodu nároku na dávku pěstounské péče, způsobu výplaty dávek pěstounské péče, příjemce a zvláštního příjemce dávky pěstounské péče, řízení o dávkách pěstounské péče, náležitosti žádosti, odvolání, přeplatků a povinnosti sdělovat údaje.

S pěstounskou péčí jsou spojena různá úskalí. Mezi ně může například patřit nedostatečná informovanost. Tady je vhodné využít veškeré možné zdroje informací například vyslechnout jiné pěstouny, zeptat se sociálních pracovníků, přečíst si odbornou literaturu a články z časopisů apod. Jako další úskalí se může jevit vzájemná upřímnost a otevřenost zvláště mezi manžely. Je důležité otevřeně a upřímně sdělit své pocity a navzájem se respektovat. Důležité je také si promyslet, jak dítě do rodiny přijmout. Stejně tak je nutné myslet na to, že si dítě s sebou přináší všechno to, co doposud prožilo. Pěstouni by neměli zapomenout na kontakty s biologickou rodinou dítěte, i když mohou být obtížné. Měli by jak sebe tak dítě na ně řádně připravit. Pěstouni si mohou klást otázku, jak dobře vychovat přijaté dítě. V tomto by jim měla pomoci mimo jiné příprava před přijetím dítěte a po té odborná pomoc. Dalším z úskalí je změna, která nastane přijetím dítěte do rodiny. Zde pěstouni ze zkušenosti uvádí, že při prvním přijímaném dítěti byla zátěž větší, než si představovali. Pěstouni by neměli podceňovat také své okolí. Není důvod nekomunikovat, ba naopak. Je dobré říci pravdu, ovšem není nutné zacházet do podrobností. Jednu z hlavních rolí zde hraje také sociální pracovníce, která na jednu stranu kontroluje, jak pěstounská péče probíhá, ale také rodině pomáhá v obtížných situacích. Rozhodně by neměla být její pozice vnímána jako opoziční vůči pěstounům. V neposlední řadě je úskalím také otázka, kterou si pěstouni kladou, kolik a jakých dětí mají přijmout. Především je vhodné zhodnotit kriticky své síly. (Koluchová, Bubleová, Benešová, Kovařík, 2002)

Jinou variantou NRP je pěstounská péče na přechodnou dobu (dále PPPD). Tato péče je časově omezena na maximální dobu jednoho roku. Přičemž každé tři měsíce soud přezkoumává důvody trvání této péče. Konkrétní skupina dětí, pro které je tato péče určena, je

vymezena Metodickým doporučením MPSV č. 6/2009. Jde především o situace, kdy rodiče nemohou o děti pečovat, ale předpokládá se návrat dětí do původní rodiny. Nebo se hledá dlouhodobější řešení a to buď dlouhodobá pěstounská péče, nebo osvojení. (Sychrová, 2015)

2 PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE

V této kapitole se budeme věnovat pouze příbuzenské pěstounské péči. Jde o specifickou formu pěstounské péče, kdy o dítě pečují rodinní příslušníci (prarodiče, tety, strýcové, sourozenci apod.). Kromě toho má tato specifická forma pěstounské péče své výhody i rizika, na které bychom chtěli poukázat.

Příbuzenská pěstounská péče je v České republice velmi rozšířená. K tomuto vedly zřejmě okolnosti z minulosti, kdy byla jediným vhodným řešením oproti umístění do ústavní výchovy. (Pazlarová, 2016)

V následující tabulce je přehled počtu pěstounských péčí od roku 2006 do roku 2015 (Mošťková a Sobotková, 2016). Z tabulky je jasně patrné, že dochází k postupnému nárůstu příbuzenské pěstounské péče a to zejména prarodičů. Hned na dalším místě jsou cizí pěstouni a jako poslední jsou pěstouni – jiní příbuzní. Jak je vidět, pěstounů prarodičů je téměř dvakrát tolik než pěstounů cizích a celkově tvoří skupina pěstounů prarodičů zhruba polovinu ze všech pěstounů.

Tabulka 2 Počet dětí v PP a pěstounů v letech 2006 – 2015 (Mošťková a Sobotková, 2016)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Počet dětí svěřených do PP v daném roce	889	1105	1403	1568	1491	1507	1622	2191	2218	1941
Počet dětí v PP k 31.12.	4884	5174	5727	6722	7021	7463	7561	8606	9771	10380
Počet pěstounů	4845	4927	5790	6313	8504	9302	10188	11417	10244	10467
Pěstouni – prarodiče	2250	2391	2913	3290	4275	4722	4922	5640	5817	6026
Pěstouni – jiní příbuzní	800	914	1009	1063	1436	1511	1630	1796	1619	1633
Pěstouni cizí	1761	1688	1935	2068	2909	3083	3492	3822	2755	2805

V předchozí kapitole jsme zmínili základní legislativní normy, které upravují formy náhradní rodinné péče, konkrétně tedy pěstounskou péči. S novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí platnou od 1. 1. 2013 je spojován také nárůst příbuzných v roli pěstounů. Stejně tak napomáhá příbuzným stát se pěstouny osvobození od procesu zprostředkování na rozdíl od profesionálních pěstounů. Nemají tedy povinnost projít posouzením kompetencí a přípravami před přijetím dítěte. (Pazlarová, 2016) Ovšem příbuzenský vztah často ke kvalitní péči nestačí (Pazlarová, 2016, s. 130).

Z jistého hlediska je příbuzenská pěstounská péče nejlepším řešením. Většinou se příbuzní pěstouni s dítětem znají, dítě zná prostředí pěstounů. Orientuje se ve zvycích a životním stylu rodiny. Trauma z odchodu od rodičů bývá menší. Ovšem jsou zde i rizika. Například nevhodné intervence ze strany rodičů a jejich negativní zasahování do péče a výchovy dítěte. Z pozice prarodičů může jít o opakování nevhodných výchovných postupů, které vedly k selhání jejich potomků v roli rodičů. (Matoušek, Pazlarová, 2014)

Mezi nejčastější příčiny příbuzenské pěstounské péče podle Hanušové et al. (2009; Uhlířová et al., 2010) patří:

- úmrtí (nemoc či nehoda),
- sociálně patologický způsob života,
- psychiatrická diagnóza,
- výkon trestu,
- závislost na drogách či alkoholismu.

S příbuzenskou pěstounskou péčí je spojena spousta výhod ale i rizik. Tyto výhody a rizika lze posuzovat z různých úhlů pohledu. Například Pazlarová (2016) uvádí výhody a rizika z pohledu dětí, rodičů, příbuzných pěstounů a také pracovníků. Také Backhouse a Graham (2012) popisují obtíže a pozitiva příbuzenské pěstounské péče.

Hanušová et al. (2009) popisuje 3 úhly pohledu: sociálně – právní či ekonomický, pomoc, podpora a služby a posledním je lidský úhel pohledu (psychologický). V rámci sociálně – právního úhlu pohledu zdůrazňuje finanční problémy příbuzných pěstounů, které lze vyřešit dávkami pěstounské péče. Jako další uvádí, že odborná péče o příbuzenskou formu NRP bývá na pomezí „terénní sociální práce“, „sanace rodiny“ a řešením situace „náhradní rodinnou péčí“. Dodává, že na rozdíl od profesionálních pěstounů, příbuzní pěstouni neprocházejí přípravou a není jim tak tato služba poskytnuta. Z hlediska lidského či psychologického se zaměřuje na pohled ze strany prarodičů a ze strany dítěte.

Jak bylo výše zmíněno, příbuzenskou pěstounskou péči nevykonávají jen prarodiče. Mezi příbuzné pěstouny patří také tety a strýcové děti, zletilí sourozenci dětí a pak velmi malou skupinu tvoří ostatní příbuzní (sestřenice/bratřenci rodičů i prarodičů, manželé/partneři příbuzných apod.). (Pazlarová, 2016)

Nejprve se tedy budeme věnovat prarodičům v roli pěstounů. Pazlarová (2016) uvádí jako specifickou výhodu prarodičů předchozí vlastní rodičovskou zkušenost. Další z výhod je dostatek času a také vyřešené osobní a profesní záležitosti, bydlení apod. Jako nevýhodu lze spatřovat velký věkový rozdíl. S narůstajícím věkem je spojeno ubývání sil a zhoršení zdravotního stavu. Podobně se k tomu vyjadřuje i Vágnerová (2007). Toto většinou koliduje s dospíváním dítěte, což je samo o sobě náročné období na výchovu. Proto prarodiče mnohdy rezignují na výchovné působení a netrvají na dodržování pravidel nebo naopak jsou příliš přísní. Někdy jsou prarodiče schopni zajistit pouze základní péči a již nedokážou dítěti nabídnout další možnosti pro rozvoj (např. vzdělání, volný čas...). Problém může nastat již při vzdělávání na základní škole, kdy není v možnostech prarodičů dostatečně připravit dítě na výuku. Pomoci zde může pracovník, který sleduje situaci u prarodičů, podporuje prarodiče a snaží se udržovat vzájemnou spolupráci na té nejhlubší úrovni. Také pomáhá prarodičům řešit případné nedostatky. Jako součást poradenství, které pracovník nabízí, je i odkázání prarodičů na adekvátní služby. Pracovník by měl také dohlížet na volný čas dítěte a pomoci se zajištěním vhodných aktivit. Důležitá je také respitní péče, kterou mohou prarodiče využít. V neposlední řadě je pro prarodiče zejména důležitá emocionální podpora. Potřebují ujištění a podporu, možnost sdílení. (Pazlarová, 2016, s. 139)

Nyní se zaměříme na tety a strýce dětí v roli pěstounů. Mezi hlavní výhody těchto pěstounů patří podle Pazlarové (2016) přiměřený věk vůči dítěti, vlastní rodičovská zkušenost, vyřešené praktické stránky života (bydlení, práce, partnerské vztahy apod.). V porovnání s prarodiči je prozatím netrápí obtíže spojené s věkem. Nejsou postaveni do dvojrole rodiče a zároveň prarodiče. Hlavní problém vidí Pazlarová (2016) v zapojení dětí do nově vzniklé sourozenecké skupiny. Pracovník by se zde měl soustředit především na fungování rodiny a všech vzájemných vztahů.

Dalšími příbuznými v roli pěstounů bývají sourozenci. Sourozenci jsou mladí, plní sil a elánu, což je asi jejich hlavní přednost v roli pěstounů. Mívají s dětmi úzký vztah a často nejlépe znají osobní historii dítěte, neboť byli přímými účastníky rodinného života v původní rodině. Mohou se tak snáze vcítit do pocitů dítěte. Vzhledem ke generační spřízněnosti mohou dobře rozumět potřebám dětí a jejich životní styl se bude blížit vrstevníkům.

Vzhledem k osobní nedávné zkušenosti bývají sourozenci lépe připraveni pomáhat dětem se školními povinnostmi. Z praxe se zdá, že sourozenci v roli pěstounů vyvolávají v okolí přirozenou potřebu pomáhat a často se kolem nich zmobilizuje část širší sociální sítě s nabídkou podpory. Bývají otevření odborné pomoci a spolupráci s pomáhajícími pracovníky. (Pazlarová, 2016, s. 140)

Pracovník by měl být sourozenci nápomocen, obrátí-li se na něj o pomoc v oblasti výchovných postupů, jejich přiměřenosti, nastavování hranic, sankcí apod. Měl by poskytnout podporu při praktickém vedení domácnosti. Také by měl pomoci pěstounovi s finančním hospodařením. Stejně jako prarodiče potřebují také často sourozenci emocionální podporu. (Pazlarová, 2016)

Pazlarová (2016) dále popisuje další obtížné situace v příbuzenské pěstounské péči. Těmi mohou být:

- negativní emoce mezi pěstouny a rodiči,
- otevřenost ke spolupráci,
- oslovování,
- vzdělávání příbuzných pěstounů,
- společné bydlení pěstounů a rodičů,
- snaha rodičů o nepřiměřené zásahy do péče,
- otázky při návratu dítěte,
- dospívání a výchovné problémy,
- stárnutí prarodičů.

Neméně důležitým je také vzdělávání příbuzných pěstounů, které je ze zákona povinné a to v rozsahu 24 hodin v průběhu 12 měsíců dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí (§ 47a).

Vzdělávání se podle Sychrové (2015) zaměřuje na tyto oblasti:

- získávání nových informací a schopností v oblasti péče o dítě,
- získávání znalostí a dovedností při péči o specifické skupiny dětí, zejména dětí jiného etnika, dětí se zdravotním postižením, sourozeneckých skupin, dětí, které zažily týrání, zneužívání a zanedbávání,
- poskytování péče při změnách spojených se vzděláváním nebo vývojovými fázemi dítěte,
- zvládání krizových situací,
- návrat dítěte do původní rodiny a přechod do náhradní rodiny,

- přípravu dítěte na osamostatňování se související se zletilostí a odchodem z náhradní péče, s ohledem na věk dítěte a jeho vývojové a sociální potřeby.

3 SPECIFIKA PROCESU PŘÍBUZENSKÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Proces příbuzenské pěstounské péče je v mnoha ohledech odlišný od klasické pěstounské péče a mohlo by se zdát, že je i jednodušší. Ovšem jak již bylo řečeno, příbuzenský vztah není vše, co postačí ke kvalitní přípravě a výkonu pěstounské péče. (Pazlarová, 2016)

V případě umístění dítěte u příbuzných existují podle Pazlarové (2016; Hanušová, Jeníčková, Uhlířová, 2009) 2 modely. Buď příbuzní pěstouni přebírají péči o dítě postupně, nebo se jedná o náhlé umístění (např. z důvodu smrti rodiče, nemoci, hospitalizace, vazby, výkonu trestu odnětí svobody apod.). V porovnání s profesionálními pěstouny se nejedná o vlastní nezávislé rozhodnutí, toto rozhodnutí bývá často pod tlakem a pojí se s osobní krizí pěstouna. Emoce spojené s přijetím dítěte jsou jiné a příbuzní pěstouni mají nedostatek informací. Neprocházejí přípravou, nejsou zorientováni v legislativě, síti služeb, právech a povinnostech pěstounů apod. (Pazlarová, 2016)

Mezi možnosti podpory pěstounů v procesu adaptace ze strany pracovníků patří podle Pazlarové (2016) sledování psychického stavu pěstouna, nabídka a možnost krizové intervence, pomoc s praktickým zařizováním, napojením na služby, dohled nad přiměřeným zapojením dítěte do domácnosti, sledování sžívání nové sourozenecké skupiny. Možné je i uspořádání případové (rodinné) konference.

Nesmíme zapomenout ani na přípravu a adaptaci dítěte. Je dobré se soustředit na to, co je pro dítě důležité, jak vnímá celou situaci a co by mu mohlo činit problémy. Sice zná prostředí a lidi kolem sebe, mění se ale zejména role osob, které o něj pečují. K dosavadnímu postavení a pozici se přidává pozice rodiče. Tedy z prarodiče (tety, strýce, sourozence...) se stává prarodič-rodič. Toto může být pro dítě nepochopitelné a může se s tím těžko vyrovnávat. Je vhodné takovou situaci s dítětem probrat. Jako vhodnější osoba pro diskuzi se jeví například sociální pracovníce, klíčový pracovník doprovázející organizace nebo jiná dospělá osoba, ke které má dítě důvěru. Výsledkem diskuze by mělo být na straně dítěte porozumění situaci. (Pazlarová, 2016)

Dalším krokem podle Pazlarové (2016) spojeným s pěstounskou péčí je uzavření dohody o výkonu pěstounské péče (dále dohoda). Tuto dohodu uzavírají pěstouni spolu s organizací, která je doprovází při výkonu pěstounské péče, konkrétně s pověřenou osobou. Doprovázející organizací může být státní subjekt nebo nezisková organizace. V dohodě je vymezeno postavení pěstounů a dětí v pěstounské péči. Na dohodu mohou navazovat další dokumenty jako Individuální plán ochrany dítěte, vzdělávací plán pěstounů nebo plán průběhu vý-

konu pěstounské péče. Dohodu lze také ukončit. Za standardních okolností končí dohoda zletilostí dítěte, o něhož je pečováno. Pěstoun může dohodu vypovědět bez udání důvodu. Doprovázející organizace může dohodu ukončit pouze za okolností daných zákonem o sociálně-právní ochraně dětí. Zejména pokud pěstoun závažně a opakovaně porušuje povinnosti dané dohodou a pokud opakovaně maří sledování naplňování dohody.

Proces doprovázení de facto navazuje na uzavření dohody. Pověřená osoba – doprovázející organizace poskytuje pěstounské rodině v rámci doprovázení služby, které mají rodinu podpořit a pomoci jí v péči o svěřené dítě. Rozsah služeb je vymezen zákonem a základní nabídka služeb by měla být pro všechny stejná. Tuto základní nabídku služeb poskytuje především orgán sociálně-právní ochrany dětí. Jde-li o neziskové organizace v roli doprovázející organizace, pak tyto poskytují většinou ještě další služby nad rámec základní nabídky a to díky grantům a darům. (Pazlarová, 2016)

Základními službami dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí podle § 47a jsou:

- poskytnutí pomoci při zajištění krátkodobé osobní péče o svěřené dítě,
- poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě, které dosáhlo věku alespoň dvou let, v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce,
- pomoc při zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za šest měsíců,
- pomoc při zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě,
- poskytnutí pomoci při naplňování povinnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě,
- poskytnutí pomoci při naplňování povinnosti udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména rodiči a umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak,
- poskytnutí pomoci při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku,
- sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče.

S rodinou samotnou je v kontaktu tzv. klíčový pracovník. Ten zastupuje doprovázející organizaci. Měl by být „přítelem v rodině“ a pomáhat se všemi problémy, ale i sdílet všechny radosti. Jeho pozornost se soustřeďuje především na podporu pěstounů, dítěte a pěstounské rodiny jako celku. Je povinen dle zákona navštěvovat rodinu vždy jednou za dva měsíce.

Vyžaduje-li to situace, dochází do rodiny častěji. S pěstouny projednává zvyšování kompetencí, plánování služeb pro dítě a rodinu, hledání řešení nastalých situací. Klíčový pracovník se také věnuje svěřenému dítěti a snaží se o vybudování vzájemného vztahu. Ovšem podporuje nejen svěřené dítě, ale také děti vlastní. A konečně snaží se podporovat rodinu jako celek, tedy myšleno také širší rodinu a nejbližší sociální okolí. (Pazlarová, 2016)

S výkonem pěstounské péče souvisí vyplácení dávek pěstounské péče. Ty byly charakterizovány v první kapitole. Tady je třeba upozornit na ustanovení § 47j odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Zde je uvedeno, že odměna pěstouna, který pečuje o jedno až dvě děti, které nejsou osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV, náleží osobě pečující, která je rodičem nebo prarodičem otce nebo matky svěřeného dítěte, pouze v případech hodných zvláštního zřetele. A zejména s ohledem na sociální a majetkové poměry osoby pečující a její rodiny a přihlédnutím je zdravotnímu stavu dítěte. Pro účely rozhodnutí o přiznání odměny pěstouna je krajská pobočka Úřadu práce povinna si vyžádat vyjádření příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

Pokud se jedná o souběh odměny pěstouna s jiným příjmem nebo důchodem, pak Pazlarová (2016) uvádí, že osoby pečující si mohou ve všech případech přivydělávat. Stejně tak legislativa nevylučuje souběh pobírání odměny pěstouna a vyplácení starobního důchodu. Rozdíl je v pobírání předčasného starobního důchodu a zároveň odměny pěstouna. To legislativa vylučuje. Je tedy nutné si vybrat mezi předčasným starobním důchodem a odměnou pěstouna.

Kromě finanční podpory formou dávek pěstounské péče, mohou pěstouni čerpat ještě další příspěvky, pokud splňují podmínky. Jedním z nich je peněžitá pomoc v mateřství. Podle § 32 odst. 1 písm. b) zákona o nemocenském pojištění má nárok na peněžitou pomoc v mateřství pojištěnec, pokud převzal dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Délka podpůrní doby u peněžité pomoci v mateřství činí podle § 33 písm. c) zákona o nemocenském pojištění 22 týdnů a podle písm. d) 31 týdnů, pokud pečuje o dvě a více dětí, přičemž po uplynutí 22 týdnů stále pečuje nejméně o dvě z těchto dětí. Podle zákona o státní sociální podpoře má pěstoun také nárok na rodičovský příspěvek, splní-li stanovené podmínky.

I v rámci příbuzenské pěstounské péče je třeba dbát povinnosti umožnit kontakt dítěte s rodiči, která je uložena zákonem. Pokud jsou vztahy v rodině dobré, hlavní výhodou může být pro všechny zúčastněné velká neformálnost a přirozenost kontaktů. Na rozdíl od zpro-

středkované pěstounské péče se všichni zúčastnění znají, nepotřebují navazovat vzájemné kontakty, odpadá prvotní bariéra v komunikaci. Může probíhat snadné předávání informací o dítěti. Rodiče mohou podpořit pěstouny v jejich péči. (Pazlarová, 2016, s. 144)

Takto to ale bohužel nemusí probíhat vždy. Pazlarová (2016) uvádí dvě hlavní komplikace: dlouhodobě neřešené vztahy a konflikty mezi rodiči a pěstouny a narušování života pěstounské rodiny právě skrze kontakty dítěte s rodiči. Pěstouni obvykle postupují na vlastní pěst a řeší situaci sami. O pomoc se na pracovníka obrátí až tehdy, je-li pro ně situace neřešitelná či jí jsou přímo ohroženi. K negativnímu postoji prarodičů jako pěstounů vůči rodičům dítěte se také vyjadřuje Gabriel a Novák (2008). Kontaktům s biologickými rodiči se také věnovaly autorky Sobotková a Očenášková (2013).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

Ve výzkumné části jsme zvolili kvalitativní výzkum, jehož cílem je zjistit postoje sociálních pracovníků OSPOD k příbuzenské pěstounské péči. Kvalitativní výzkum jsme realizovali pomocí polostrukturovaných rozhovorů. V této kapitole se věnujeme výzkumnému problému, výzkumným otázkám a cílům, metodě sběru dat, výzkumnému souboru, analýze a interpretaci dat.

4.1 Výzkumný problém a jeho pojetí

Výzkumný problém je zaměřen na analýzu postojů sociálních pracovníků OSPOD k příbuzenské pěstounské péči. Výzkum byl zvolen na základě problematiky péče prarodičů a jiných příbuzných o dítě v příbuzenské pěstounské péči a její zakotvení v legislativě. Pozornost je zaměřena především na to, jak danou problematiku vnímají sociální pracovníci OSPOD jako přímí aktéři.

Výzkumný problém, kterým se v této práci zabýváme, není příliš zkoumán. Existuje jen několik výzkumů zabývajících se stejnou problematikou (Mošťková, Sobotková, 2016; Bubleová et al., 2014).

Téma příbuzenské pěstounské péče jednoznačně spadá do oblasti sociální pedagogiky. Sociální pedagog se může uplatnit dle zákona o sociálních službách jako sociální pracovník například právě na pracovišti obecního úřadu obce s rozšířenou působností a jeho oddělení či odboru sociálně-právní ochrany dětí. Zde může aplikovat své znalosti, dovednosti a schopnosti, které načerpal během studia.

4.2 Výzkumný cíl a výzkumné otázky

Hlavní výzkumný cíl: Zjistit postoje sociálních pracovníků OSPOD k příbuzenské pěstounské péči.

Dílčí výzkumné cíle:

1. Zjistit postoje sociálních pracovníků ke specifickým institutům příbuzenské pěstounské péče.
2. Zjistit postoje sociálních pracovníků ke specifickým příbuzenské pěstounské péče vykonávané prarodiči.

3. Zjistit postoje sociálních pracovníků ke specifickým příbuzenské pěstounské péče vykonávané jinými příbuznými než prarodiči.
4. Zjistit názory sociálních pracovníků OSPOD na využití institutu příbuzenské pěstounské péče a využití institutu klasické pěstounské péče.

Hlavní výzkumná otázka: Jaké jsou postoje sociálních pracovníků OSPOD k příbuzenské pěstounské péči?

Dílní výzkumné otázky:

1. Jaké jsou postoje sociálních pracovníků ke specifickým institutu příbuzenské pěstounské péče?
2. Jaké jsou postoje sociálních pracovníků ke specifickým příbuzenské pěstounské péče vykonávané prarodiči?
3. Jaké jsou postoje sociálních pracovníků ke specifickým příbuzenské pěstounské péče vykonávané jinými příbuznými než prarodiči?
4. Jaké jsou názory sociálních pracovníků OSPOD na využití institutu příbuzenské pěstounské péče a využití institutu klasické pěstounské péče²?

4.3 Metoda sběru dat

Jako metoda sběru dat byl použit hloubkový rozhovor. Rozhovor byl polostrukturovaný a obsahoval otázky, které jsou součástí přílohy P1. Otázky položené v rámci rozhovoru byly předem připravené a během rozhovorů doplněné otázkami doplňujícími podle obsahu výpovědí konkrétních respondentů.

Každý rozhovor byl zaměřen na oblast příbuzenské pěstounské péče a otázky byly členěny do čtyř bloků podle výzkumných otázek. První blok otázek se věnoval především příbuzenské pěstounské péči jako takové. Druhý blok obsahoval otázky, které směřovaly na příbuzenskou pěstounskou péči vykonávanou prarodiči a třetí blok zahrnoval otázky na příbuzenskou pěstounskou péči vykonávanou jinými příbuznými než prarodiči. Ve čtvrtém

² Pod tou chápeme běžnou zprostředkovanou pěstounskou péči.

bloku byli respondenti dotazováni na příbuzenskou pěstounskou péči a klasickou pěstounskou péči.

Jednotlivé rozhovory byly prováděny v měsících prosinec roku 2018 a leden roku 2019 na dvou obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. Respondenti byli s průběhem a obsahem rozhovoru předem seznámeni. Stejně tak byli požádáni o možnost nahrávání rozhovoru pro tento konkrétní výzkumný účel a následně dotázáni, zda s tímto souhlasí. Svůj souhlas projeví všichni respondenti ústně ještě před zahájením rozhovoru.

Rozhovory proběhly na pracovištích respondentů. Následně byly transkripce přepsány tak, jak zazněly.

4.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl souborem záměrným. Pro výzkum jsme vybrali dva obecní úřady obcí s rozšířenou působností, v jejichž struktuře bylo i oddělení sociálně-právní ochrany.

Osloveny byly všechny sociální pracovníce z obou oddělení sociálně-právní ochrany. Všechny respondentky s rozhovorem souhlasily. Každý z rozhovorů trval v intervalu 30 – 45 minut.

Následující tabulka slouží pro přehled respondentek, jejichž identita je anonymní.

Tabulka 3 Označení respondentek

Rozhovor	Označení respondentky
1	Sociální pracovníce 1
2	Sociální pracovníce 2
3	Sociální pracovníce 3
4	Sociální pracovníce 4
5	Sociální pracovníce 5

Sociální pracovníce 1

Na oddělení sociálně-právní ochrany působí 16 let, přičemž agendu náhradní rodinné péče vykonává od roku 2015. Dříve se věnovala opatrovnické agendě.

Sociální pracovnice 2

Na oddělení sociálně-právní ochrany působí 13 let, přičemž agendu náhradní rodinné péče vykonává od roku 2013. Dříve se věnovala agendě kurately pro děti a mládež.

Sociální pracovnice 3

Na oddělení sociálně-právní ochrany působí 18 let, přičemž agendu náhradní rodinné péče vykonává od roku 2017. Dříve se věnovala opatrovnické agendě a agendě kurately pro děti a mládež.

Sociální pracovnice 4

Na oddělení sociálně-právní ochrany působí 30 let, přičemž agendu náhradní rodinné péče vykonává od roku 2007. Dříve se věnovala opatrovnické agendě kumulované s funkcí vedoucí OSPOD.

Sociální pracovnice 5

Na oddělení sociálně-právní ochrany působí 22 let, přičemž agendu náhradní rodinné péče vykonává od roku 2014. Dříve se věnovala agendě terénní sociální pracovnice OSPOD.

4.5 Analýza dat

Analýza dat spočívala v kódování. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a následně transkripce přepsány. Poté jsme postupovali otevřeným kódováním, tedy vytvořili jsme kódy v jednotlivých částech textu. Jak uvádí Švaříček (2014, s. 211), kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Tyto kódy byly poté seskupeny do kategorií, podle příbuznosti.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V této kapitole bakalářské práce představíme výsledky výzkumu, které jsme získali pomocí otevřeného kódování. Kategorie, které vzešly z otevřeného kódování, následně rozebereme a podrobněji vysvětlíme. Poté budeme interpretovat výsledky výzkumu.

5.1 Kategorie kódů

Kategorie, které zde uvedeme, vzešly z otevřeného kódování. Obsahují kódy, které jsou uspořádány do těchto kategorií podle příbuznosti.

Jednotlivé kategorie se nazývají: **Rodina je základ, Zákon a pořádek, Misky vah, Není všechno zlato, co se třpytí.**

Rodina je základ

Tato kategorie obsahovala kódy: **rodina** (R1-1, 11, 62, 107, R2-103, 126, R3-1, 25, R4-6, 64, R5-63, 65), **zodpovědnost** (R2-149, R3-35, 109, R5-142), **nečekanost** (R1-4, R2-142, R4-36, R5-98), **nezastupitelnost rodiče** (R3-42), **svoboda rozhodnutí** (R2-67).

V rámci výzkumu jsme chtěli zjistit, jak na příbuzenskou pěstounskou péči nahlízejí sociální pracovníci. Všechny respondentky zmiňovaly důležitost **rodiny**. R1-1: „*No tak já to vnímám tak, že samozřejmě pro děčka je to asi fajn, že jdou do rodiny, kterou vlastně znají, do rodiny, ve které vyrůstaly a tím pádem se nemusí v podstatě seznamovat s nějakýma novýma náhradníma rodičema, jo.*“ A dále pokračovala R1-11: „*...jsou to prarodiče, kteří s ním třeba vyrůstali a vlastně dítě znají od malička a není to pro ně třeba tak těžké potom.*“ Aspekt **rodiny** vnímala jako výhodu příbuzenské pěstounské péče R1-62: „*...dítě ty prarodiče nebo sourozence, kteří vychovávají, zná. Zná je od dětství, má k nim navázanou nějakou citovou vazbu a nepřechází vlastně k cizím lidem. Zná prostředí, ve kterém vlastně vyrůstalo...zná samozřejmě tu širší rodinu a pohybuje se pořád v té širší rodině, takže jezdí různě na návštěvy v rámci té svojí rodiny...zůstává ve svém přirozeném prostředí...“* Podobně sociální pracovníce 4. R4-64: „*...tak je to obrovská výhoda, že to dítě může zůstat v rodině a že ti prarodiče zajistí mu tu péči...“*. Za důležité považovala také informace o dítěti od jeho narození R1-107: „*...znají vlastně jeho povahu, jeho osobnost. Vyrůstali s dítětem od malička...“*

I sociální pracovníce 2 vnímala **rodinu** podobně jako předchozí respondentka. R2-103: „*...že děti zůstávají ve své biologické rodině jo, že se tam netrhají ty vazby, že nejdou*

k cizím lidem, že nevyrostají v cizí rodině...ale u příbuzných, které vlastně znají od dětství. Samozřejmě i ti příbuzní pěstouni znají dobře ty děti...“ Velmi pozitivně vnímala citovou vazbu a vztah dětí a prarodičů. R2-126: *„...děti vlastně k těm pěstounům mají nějakou citovou vazbu, kterou mají navázanou zpravidla od dětství...udržují se tam biologické vazby...“*. Podobně odpověděla i sociální pracovníce 5. R5-63: *„...citové sycení...“*.

Stejně výhody **rodiny** zmiňovala i sociální pracovníce 3. R3-1: *„Tak určitě příbuzenecká je lepší v tom, že děcka jsou v tom svojem prostředí biologickém, že tam je, mají vlastně kontakt s rodinou s biologickou...“* dále pokračovala R3-25: *„...jsou v té biologické rodině. Jsou tam ty vztahy, nejsou porušené ty biologické vztahy. Cítí se tam dobře, jsou vlastně doma. Že nemění jejich prostředí. Je stabilní to prostředí.“*

Sociální pracovníce 4 v rámci hlediska **rodiny** poukázala na historickou přirozenost a potřebu příbuzných postarat se o vlastní potomstvo. R4-6: *„Je tam takové volání rodu, kdy nastupuje jakoby historicky, že ten starší a chtějí se postarat v rámci rodiny o to dítě...“*. Na minulost dítěte a vzájemnou znalost také poukázala sociální pracovníce 5. R5-65: *„že ti příbuzenští pěstouni znají historii toho dítěte, to dítě je zná, už to jejich prostředí...“*.

Jako hlavní rys příbuzných pěstounů uváděly respondentky **zodpovědnost**. R2-149: *„snaží se k tomu přistupovat zodpovědně...“*. R3-35: *„Oni do toho dávají ti prarodiče maximum.“*. R3-109: *„...přebírají vlastně to, tu zodpovědnost za to děcko...“*. Sociální pracovníce 5 se soustředila také na sourozence R5-142: *„...ten sourozenec má tu zodpovědnost a poměrně velkou zodpovědnost.“*

V rámci příbuzenské pěstounské péče poukázaly respondentky na **nečekanost**, s jakou jsou příbuzní osloveni, aby se stali pěstouny. R1-4, R4-36 a R5-98: *„...mnohdy je to ze dne na den...“*. R2-142: *„Samozřejmě jsou většinou postavení před hotovou věc.“*

Jako velkou nevýhodu vnímala sociální pracovníce 3 **nezastupitelnost rodiče**. Srovnávala péči rodiče a péči sourozence R3-42: *„...vztah je kamarádský, sourozenecký. Chybí tam model toho rodiče.“*

Sociální pracovníce 2 zase zmínila respektování **svobody rozhodnutí** příbuzných, zda se chtějí či nechtějí stát pěstouny. R2-67: *„To znamená, že my ty příbuzné nechceme do toho nějak zvlášť tlačit. Nechceme, aby to bylo s donucením...“*.

Kategorie je nazvána „rodina je základ“, jelikož všechny uvedené kódy se vztahují k hlediskům, která jsou spojena s příbuznými pěstouny.

Zákon a pořádek

Následující kategorie obsahovala kódy: **legislativa** (R1-136, R2-2, 7, 11, 54, R3-11, R4-14), **nedostatek klasických pěstounů** (R1-139, R2-9, 228, 283, R3-78, R4-73, R5-5, 159, 165), **odborná příprava** (R1-6, R2-26, 72, R3-86, R4-12, 168, R5-10), **podmínky pěstounů** (R1-50, R2-61, 65, 66, 190, R4-30, 34, 113, R5-37, 132), **vzdělávání** (R5-87, 99, 253).

Mezi specifika příbuzenské pěstounské péče řadily respondentky **legislativu**, kterou se musí řídit. R1-136: „...*když odebíráme dítě z rodiny, tak vždycky pátráme po příbuzných, takže mají přednost. Je to v podstatě uvedené v zákoně, takže musíme postupovat dle zákona.*“. Podobně sociální pracovníce 2 R2-2: „*Je zakotvená v podstatě i v legislativě i v zákoně*“. R2-7: „*Samozřejmě vzhledem k tomu, že zákon nám říká, že příbuzní mají vždy přednost před jinými cizími...*“. Uvedla i podmínky, které jsou v **legislativě** zakotveny. R2-54: „*No tak ty podmínky nejsou nějak přísné...*“.

Další sociální pracovníce 3 zmínila jednu z povinností pěstounů, kterou musí dle **legislativy** absolvovat. R3-11: „...*tak chodí mezi ty pěstouny a vzdělávají se...*“.

Sociální pracovníce 4, stejně jako sociální pracovníce 1 a 2, zmínila přednost příbuzných, která je zakotvena v **legislativě**. R4-14: „...*to je v rámci biologické rodiny a ta má prostě přednost podle naší legislativy...*“.

V návaznosti na specifikum legislativy zmiňovaly respondentky **nedostatek klasických pěstounů**. R1-139: „*A taky to asi souvisí i s tím, že žadatelů o nepříbuzenskou pěstounskou péči není mnoho.*“. R2-9: „...*není dostatek profesionálních pěstounů...*“. R2-228: „*Takže žadatelů je málo, zájem o pěstounskou péči je úplně minimální v současné době...*“. Podobně sociální pracovníce 3 R3-78: „...*nejsou profesionální pěstouni. Takže kdyby byli, tak by to bylo super, ale je jich málo.*“. Sociální pracovníce 2 využila příležitosti k osvětě R2-283: „*Já bych chtěla apelovat na veřejnost, aby se zamyslela, jestli má kapacitu a potenciál k tomu, aby mohli třeba přemýšlet, byť jenom třeba přemýšlet nad tím, že by se stali profesionálními pěstouny.*“. Problém **nedostatku klasických pěstounů** spojila sociální pracovníce 4 s umístěním dětí podle věku. R4-73: „...*těch pěstounů třeba pro děti, které jsou už mladší školní věk, starší školní věk, prostě nejsou.*“. Také sociální pracovníce 5 uvedla **nedostatek klasických pěstounů** R5-5: „...*těch profesionálních pěstounů bohužel máme žalostně, bych řekla, málo...*“. R5-159: „...*tak těch profesionálních pěstounů by*

bylo určitě zapotřebí víc.“. R5-165: „*Tam je problém ten, že opravdu těch pěstounů profesionálních není tolik, kolik by bylo třeba potřeba.*“.

Jako specifikum, na které kladla většina respondentek velký důraz, byla **odborná příprava**. R1-6: „*Tak určitě se liší tím, že vlastně ti pěstouni neprocházejí přípravama...*“. R2-26: „*...neabsolvují odborné přípravy, psychologické testy...*“. Sociální pracovníce 2 v tom shledává nevýhodu příbuzných pěstounů R2-72: „*...tak nevýhody jsou určitě v tom, že lidé neprošli téma přípravama, nemají ten odborný základ, který samozřejmě ty přípravy by jim daly. Samozřejmě neprošli těmi psychologickými testy. V těch psychologických testech by se asi ukázalo, zdali ti příbuzní jsou vůbec vhodné pro ty děti jako vychovatelé.*“. Podobně sociální pracovníce 3 R3-86: „*...nejsou na to připraveni...*“. R5-10: „*...tak oni do toho vstupují ti příbuzní zcela nepřipravení.*“. „R4-12: „*...příbuzenští pěstouni jdou přímo přímým návrhem na soud a v podstatě jakoby jdou mimo i psychologická vyšetření...*“. Sociální pracovníce 4 navrhla změnu týkající **odborné přípravy** R4-168: „*Alespoň psychologické posouzení prarodičů během předpěstounské péče.*“.

Dalším důležitým specifikem, které musí sociální pracovníce zkoumat, jsou **podmínky pěstounů**. Mezi **podmínky pěstounů** řadí sociální pracovníce 1 sociální podmínky. R1-50: „*rodina je taky taková, že trošku sociálně slabší...*“. Sociální pracovníce 2 vyjmenovává další **podmínky pěstounů** R2-61: „*jak ti prarodiče nebo ti příbuzní fungují v tom životě, jestli pracují. Pokud jsou doma, jestli mají vyřízené potřebné sociální dávky nebo důchod. Jaké jsou jejich životní podmínky, jaké jsou jejich bytové podmínky. Zajímá nás, jestli nemají nějaké vysoké dluhy, exekuce...*“. R2-65: „*Zajímá nás samozřejmě, jakým žijou způsobem života jo, jestli mají problémy s alkoholem třeba, s drogama...*“. R2-66: „*...podmínkou je to, že ten příbuzný má zájem si vzít to dítě do pěstounské péče.*“. Hodnotila i podmínky příbuzných pěstounů jiných než prarodiče R2-190: „*...kvalitnější zázemí, více aktivit.*“. Sociální pracovníce 4 přidala ještě další **podmínky pěstounů** R4-30: „*V podstatě je to člověk, který je bezúhonný, který opravdu není třeba trestně stíhán, má také ty základní podmínky pro to, se o dítě postarat. Má kde bydlet, má...není opravdu, nemá třeba nějakou omezenou způsobilost.*“. R4-34: „*...měl by být na to nějak jakoby fyzicky ještě zdatný, mentálně i fyzicky.*“. Upozornila i na to, za jaké podmínky se jako sociální pracovníce přikloní k pěstounské péči R4-113: „*...my ji podporujeme opravdu tam, kde víme, že ti rodiče neplatí jako výživné...*“. Sociální pracovníce 5 opět zdůraznila podmínku prostředí R5-37: „*...prakticky samozřejmě se taky prověřuje, zda je to, bude to pro to dítě vhodné prostředí jo.*“. A upozornila také na podmínku psychické zralosti na straně sou-

rozence jako pěstouna R5-132: „...opravdu na takovou tu vyzrálou spíš toho sourozence, aby opravdu to zvládl a i to dítě, ten mladší sourozenec, který mu má být svěřený, aby to společně zvládli, aby to bylo ku prospěchu takováto změna.“

V neposlední řadě se sociální pracovníce 5 vyjádřila k povinnému **vzdělávání** pěstounů R5-87: „Co se týká, když jsou pěstouni jo, tak jak mají pěstouni ze zákona povinné vzdělávání...my jsme třeba neměli nějaké zásadní problémy s tím, že by to odmítali, že by neměli zájem.“ R5-99: „...tady toto je tak v leccems podpoří, že je to buďto utvrdí, že některé věci...jim nemusí přikládat až takový význam, jak oni si mysleli, že možná selhávají a ono je to docela přirozený proces, kterým jejich dítě prochází jo.“ R5-253: „třebas problém s tím vzděláváním třebas takový, já nevím, když je někdo, pracuje v nějakém oboru, kde se běžně zabývá dětmi, vývojovou psychologií... Tak už má pocit, že už ví všechno jo a absolvování nějakých těch témat... Třeba si říká, to já už znám jo, že někdy mají pocit, já už se nemůžu nic jiného dozvědět.“

Název kategorie „zákon a pořádek“ souvisí se zákonnými a formálními podmínkami, které je nutné splnit před vznikem příbuzenské pěstounské péče i během jejího výkonu. Zařazen je zde také kód odborná příprava, kterou příbuzní pěstouni sice neprocházejí, ale názor respondentek je opačný.

Misky vah

Další kategorie obsahovala kódy: **genetická výbava** (R2-18, 162, 192, R4-67, R5-49), **mezigenerační rozdíl** (R1-25, 56, 115, R2-90, 158, R4-86, R5-53), **věk** (R1-22, R2-132, 137, 189, R3-24, R4-86, R5-154), **zdraví** (R2-156, R3-10, 27), **výchova** (R1-44, 88, 102, 116, R2-22, 84, 176, R4-7, R5-104), **kontakty** (R1-46, R2-111, 120, R3-7, R5-31, 115), **sociální vztahy** (R2-97, 191, R5-54).

V našem výzkumu jsme se také zaměřili na specifika příbuzenské pěstounské péče vykonávané prarodiči. Mezi tato specifika patřila **genetická výbava**. Sociální pracovníce 2 spojovala **genetickou výbavu** s výchovnými kompetencemi. R2-18: „...příbuzenští pěstouni jsou stále prostě tatáž genetická výbava těch biologických rodičů toho dítěte. Často se stává samozřejmě, že ti příbuzenští pěstouni vychovávali biologické rodiče, kteří v současné době nefungují v tom životě, takže se dá také trošku předpokládat, že předali těm biologickým rodičům buď nějaký geny nepřiliš funkční anebo předali prostě ne, ne úplně kvalitní prostě výchovné kompetence těm rodičům.“ **Genetickou výbavu** považovala v určitém směru za výhodu R2-162: „Jsou tam společný geny jo, takže dá se říct, že možná ti praro-

diče by mohly těm svým vnoučatům více rozumět než cizí pěstouni.“. Srovnala **genetickou výbavu** prarodičů s **genetickou výbavou** jiných příbuzných než prarodičů R2-192: „...ty geny tam nejsou tak přímí jak u těch prarodičů jo, kde ty geny se přímo dědí jak kdyby potom z generace na generaci. Tady u těch jiných příbuzných to až tak markantní není jo.“. Sociální pracovnice 4 vnímala **genetickou výbavu** jako riziko R4-67: „...ten životní styl a způsoby té rodiny se dědí z generace na generaci a tam je právě to rizikové.“. Sociální pracovnice 5 také zmiňovala aspekty **genetické výbavy** R5-49: „Zatížené tou historií, těmi vztahy jo, že to může být, v něčem to může být přínosné, v něčem to ale může být velice znevýhodňující.“.

Jako další specifikum příbuzenské pěstounské péče prarodičů byl **mezigenerační rozdíl**. Sociální pracovnice 1 jmenovala nevýhody spojené s **mezigeneračním rozdílem** R1-25: „U babiček potom můžou být problém, že vlastně ten mezigenerační si myslím, že tam je docela dost značný a obzvlášť v dnešní té takové trošku elektrizované době jo, pak tam vznikají dost velké problémy třeba v dospívání a tak.“. R1-56: „Tak nevýhoda je samozřejmě ještě ten mezigenerační rozdíl to každopádně, protože vlastně nejsou asi... potom se pak projeví v pubertě, že vlastně nejsou schopni tolik těm děckám naslouchat a nejsou schopni jít v podstatě s tou dobou toho dítěte.“. **Mezigenerační rozdíl** hodnotila také u pěstounů sourozenců R1-115: „...pokud jsou to sourozenci, tak tam vnímám jako plus menší věkový rozdíl, to jednoznačně. Takže jsou vlastně trošičku bliž k těm děckám, ale to bych viděla jako výhodu.“. I sociální pracovnice 2 vnímala **mezigenerační rozdíl** jako nevýhodu R2-90: „...nevýhoda samozřejmě je obrovský generační rozdíl mezi těmi dětmi, mezi těmi prarodiči a těmi vnoučaty.“. R2-158: „...ty děti často vychovávají obgeneraci vlastně starší lidé jo, takže ten handicap pro ty děti ve srovnání třeba s jejich vrstevníky...“. Sociální pracovnice 4 se vyjádřila ke specifiku **mezigeneračního rozdílu** ve vztahu k příbuzným pěstounům ale jiným než prarodiče R4-86: „...není to obgeneraci, že tam není ten generační rozdíl takový...“. Sociální pracovnice 5 také považuje **mezigenerační rozdíl** za nevýhodu R5-53: „A samozřejmě je tam už ten generační rozdíl, který většinou zejména i kolem té puberty se tam může někdy vyhrotit trošku vážněji.“.

Spolu se specifikem mezigeneračního rozdílu byl často respondentkami zmiňován **věk** pěstounů. Sociální pracovnice 1 zmínila **věk** u příbuzných pěstounů sourozenců R1-22: „...jsou vlastně zase mladí...“. Sociální pracovnice 2 porovnála **věk** pěstounů prarodičů a cizích pěstounů R2-132: „...prarodiče někdy už mají takový věk, že už nejsou schopni úplně tu péči zajistit po všech stránkách tak kvalitně třeba, kdyby to byli cizí pěstouni, kteří

mají samozřejmě nižší věk, jsou mladší, jsou aktivnější...“. R2-137: „...příbuzní jsou omezení často věkem, financemi, často mají třeba dluhy, se může stát, že mají exekuce, dluhy a tak dále nejsou schopní těm dětem poskytnout třeba tu péči tak všestrannou a kvalitní, jak by třeba byli schopní pěstouni mladší cizí...“. Také se vyjádřila ke specifiku **věku** příbuzných pěstounů jiných než prarodiče R2-189: „...jiní příbuzní jsou zpravidla mladší, mají věkově blíže k těm dětem...“. Podobně sociální pracovníce 4 R4-86: „Já bych řekla, že možná je to ta výhoda, že to jsou většinou mladší ti lidé.“. Podobně sociální pracovníce 5 R5-154: „...jak kdyby na té úrovni toho těch biologických rodičů...“. Sociální pracovníce 3 zařadila specifikum **věku** u příbuzných pěstounů prarodičů mezi nevýhody R3-24: „A pokud jsou to prarodiče, tak stáří, věk.“.

Specifikum **zdraví** příbuzných pěstounů zmínily respondentky především u příbuzných pěstounů prarodičů. R2-156: „Takže tam hrozně záleží v jaké kondici, jak na tom zdravotně ti prarodiče jsou, jestli jsou schopní prostě tu péči těch vnoučat zajistit po všech stránkách.“. R3-10: „Pokud jsou to prarodiče tak nejsou, nemají tolik sil proto, aby ty děcka víc rozvíjeli...“. R3-27: „...méně sil řešit problémy.“.

Jako další specifikum definovaly respondentky **výchovu**. Sociální pracovníce 1 popsala **výchovu** takto R1-44: „To, že můžou opakovat právě ten nevhodný výchovný model, to tam bývá dost často, že vlastně selhávali v podstatě oni jako rodiče, tudíž pak můžou selhávat jako prarodiče...“. Podobně sociální pracovníce 2 R2-22: „Takže tam trošku hrozí riziko, že ti příbuzní pěstouni budou podobným způsobem vychovávat i ty vnoučata i ty své příbuzné děti a že tam hrozí teda riziko, že by samozřejmě potom do budoucna ty výchovné problémy ty děti mohly mít znovu. Mohlo by se to opakovat vlastně ten vzorec.“. Podobně sociální pracovníce 4 R4-7: „...mnohdy prostě jsou to lidé, kteří selhávali ve svých výchovných kompetencích vůči svým dětem a najednou znovu zopakují naprosto stejný model.“. Sociální pracovníce 1 také uvedla i jiný model **výchovy** ve vztahu k příbuzným pěstounům prarodičům R1-88: „Takže potom mám takové, kteří vlastně ten model neopakují a spolupracují s odborníkama, s psychologama, se školou. Dávají děti různě do kroužků, jsou v kontaktu se stejně třeba starými vychovateli anebo mladšími jo. Takže se spíš přikloní vlastně k té mladší generaci, která je přirozená k té výchově a to si myslím, že je dobře.“. Porovnála **výchovu** příbuzných pěstounů prarodičů a biologických rodičů dítěte R1-102: „...pokud by dítě zůstalo v té biologické rodině u toho rodiče, tak by ta výchova byla mnohem víc ohrožující, než je u té babičky.“. Zmínila specifikum **výchovy** ze strany příbuzných pěstounů sourozenců R1-116: „...nevýhoda by teoreticky asi mohla být to, že

nemají vlastní výchovnou zkušenost jo, že dost často ještě nemají svoje děti, takže vlastně mají v péči dítě nebo děti od svých rodičů.“ . Sociální pracovnice 2 uvedla dva pohledy na **výchovu** příbuzných pěstounů prarodičů R2-84: „...skutečně se k těm dětem staví nekriticky, protože se jim snaží vynahrazovat jak kdyby i ty rodiče i ty prarodiče. Takže tak často tam nejsou ty hranice tak nastavovány, jak by měly být jo. Anebo je to zase opačný extrém, že jsou ti prarodiče na ty děti až příliš přísní, protože mají strach třeba, že udělají znovu nějakou chybu v té výchově, takže naopak to zase příliš hrotí a příliš těm dětem staví jako přísné hranice a ty děti mají potom často samozřejmě tendenci se bouřit jo proti těm hranicím jo.“ . Vyjádřila se i k **výchově** příbuzných pěstounů jiných než prarodiče R2-176: „Jsou výchovně kompetentnější než ti prarodiče.“ . Sociální pracovnice 5 popsala **výchovu** příbuzných pěstounů prarodičů ve vztahu k biologickým rodičům dítěte R5-104: „...ve vztahu k těm rodičům, mohou samozřejmě někdy mít velký problém s tím, aby se zdrželi toho, že před těmi dětmi nebudou jednoho nebo dokonce oba dva rodiče nějakým způsobem znehodnocovat, hanět za ten jejich způsob...“ .

Důležitým specifikem u příbuzenské pěstounské péče prarodičů byly pro sociální pracovnice **kontakty** biologických rodičů a dětí svěřených do pěstounské péče. Sociální pracovnice 1 popsala nevýhody s **kontakty** spojené R1-46: „To, že vlastně někdy se stává, že nějakým způsobem jsou pořád jako v kontaktu s tím rodičem a ten rodič vlastně je třeba, že právě někde na ulici nebo nějakým uživatelem návykových látek a ti prarodiče ho vlastně neumí úplně ustríhnout jak kdyby a dost často třeba do té výchovy nějak nevhodně zasahuje.“ . Sociální pracovnice 2 shledávala **kontakty** ze strany příbuzných pěstounů prarodičů bezproblémové R2-111: „...většinou ti příbuzní, protože samozřejmě ti rodiče jsou jejich biologickými dětmi, tak tam nebývá problém až takový s těmi kontakty s těmi rodiči, kolikrát to probíhá mnohem přirozeněji...“ . Ale připustila i negativní přístup příbuzných pěstounů prarodičů ke kontaktům s rodiči R2-120: „...můžou znemožňovat ty kontakty prostě tím, že si prostě nepřejí vůbec, aby ti rodiče vstupovali do té domácnosti a aby vůbec se s těma dětma kontaktovali...“ . Podobně sociální pracovnice 3 R3-7: „Takže je to tam takové náročné, protože jim někteří nedokáží odpustit, někteří prarodiče odpouští těm rodičům až moc...“ . Podobně sociální pracovnice 5 R5-31: „někdy to je pro ně snazší, že udržují lépe ty kontakty a někdy naopak to může být velký blok...“ . Zmínila také možnost využití asistovaného **kontaktu** R5-115: „...tak tam je možné i vlastně udělat nějaký asistovaný kontakt jo těch dětí s tím rodičem...“ .

Posledním specifikem v této kategorii byly **sociální vztahy**. Sociální pracovnice 2 charakterizovala **sociální vztahy** příbuzných pěstounů prarodičů R2-97: „...*prarodiče žijí v izolaci, s nikým se nestýkají, pokud se stýkají, tak se stejně starými lidmi, kteří prostě jsou v důchodovém věku...*“. Porovnála sociální vztahy s příbuznými pěstouny jinými než prarodiče R2-191: „...*i ty kontakty s těmi vrstevníky, trávení volného času je pro ty děti, bych řekla, že přijatelnější než u těch prarodičů.*“. Podobně sociální pracovnice 5 R5-54: „*ta rodina už je trošku izolovaná v tom smyslu, že ti prarodiče už nemají přirozené vazby s rodinami, kde vyrůstají vlastně vrstevníci těch jejich vnoučat.*“.

Kategorie „misky vah“ poukazuje na hlavní pozitiva a negativa příbuzenské pěstounské péče.

Není všechno zlato, co se třpytí

Poslední kategorie obsahovala kódy: **účelnost PPP** (R2-10, 124), **úzká spolupráce** (R2-34, 44, R5-82), **cit a intuice** (R2-59, R4-20), **zdařilá péče** (R1-73, R2-171, 173), **četnost** (R1-135, R2-173, 222, R3-78, R4-109, R5-8), **požadavky klasických pěstounů** (R1-145, 153, R2-233), **realita** (R2-242, R4-166, R5-231).

V této kategorii byla zmíněna **účelnost PPP** jako první aspekt příbuzenské pěstounské péče. Sociální pracovnice 2 uvedla R2-10: „...*určitě má význam v tom ohledu, že než by dítě skončilo v ústavní výchově a v dětském domově, tak určitě je dobře, že může teda zůstat teda ve své vlastní byt' širší biologické rodině.*“. Také zmínila **účelnost PPP** oproti profesionální pěstounské péči R2-124: „*No tak určitě si myslím, že ve srovnání s cizí péčí samozřejmě pro ty děti má svůj smysl ta příbuzenská pěstounská péče.*“.

Dalším v pořadí byla **úzká spolupráce** mezi příbuznými pěstouny a sociálními pracovníci OSPOD. Sociální pracovnice 2 zmínila konkrétní podobu **úzké spolupráce** s příbuznými pěstouny týkající se uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče R2-34: „...*příbuzní pěstouni z 90% chtějí ty dohody uzavírat s námi jako s úřadem, protože nás znají, protože s námi vlastně už dřív v minulosti spolupracovali...takže zpravidla oni vždycky upřednostňují nás a nechtějí žádnou jinou doprovázející cizí organizaci. Mají k nám takový trošku familiérní vztah...*“. Dále navázala R2-44: „...*příbuzenští pěstouni hodně chtějí sdílet věci, hodně chtějí sdílet samozřejmě i ty svoje děti, to znamená ty biologické rodiče těch dětí, které vychovávají, protože samozřejmě je to trápí...hodně sdílí ty svoje myšlenky, hodně sdílí třeba i ty problémy eventuelně s těmi vnoučaty...*“. Sociální pracovnice 5 uvedla další

možnosti **úzké spolupráce** R5-82: „*Spousta těch prarodičů naráží a řešíme třeba, že jim zprostředkováváme doučování třeba jo.*“.

Respondentky také zmínily specifikum, s jakým přistupují k výběru vhodného pěstouna pro dítě, pokud se týká příbuzenské pěstounské péče. Tím byl **cit a intuice**. R2-59: „*Samo-zřejmě spíše dáme na nějaké, na nějakou intuici, na nějaký instinkt, na to, jak ty příbuzné známe, jestli jsme schopní přistoupit a ochotni na to, že prostě si ti příbuzní to dítě do té pěstounské péče vezmou.*“ . Podobně sociální pracovnice 4 R4-20: „*...příbuzenská pěstounská péče, tam je to o tom, tam je to prostě intuitivní...*“.

Některé respondentky také hodnotily úspěšnost příbuzenské pěstounské péče a považovaly ji za **zdařilou péči**. Například sociální pracovnice 1 R1-73: „*...v některých případech ji vnímám tak, že je hrozně fajn a je dobře, že tady jsou ti prarodiče a že byli schopní převzít jak kdyby děti do péče.*“ . Sociální pracovnice 2 vyjádřila **zdařilost péče** u příbuzných pěstounů jiných než prarodiče R2-171: „*Musím říct, že vesměs, až na tu jednu pěstounskou péči, jsou ty pěstounské péče úspěšné a oni to dělají dobře ti příbuzní jiní.*“ . A dále pokračovala R2-173: „*...ale myslím si, že ta jiná příbuzenská, kdyby jich bylo více, by možná mohla být i úspěšnější než ta těch prarodičů.*“.

Všechny respondentky zmínily i **četnost**, jak často je tedy příbuzenská pěstounská péče využívána. R1-135: „*...je využívána velmi...*“ . Podobně sociální pracovnice 3 R3-78: „*Takže je hodně využívána...*“ . Podobně sociální pracovnice 4 R4-109: „*...využívána samozřejmě jako je...*“ . Podobně sociální pracovnice 5 R5-8: „*...největší podíl máme příbuzenskou pěstounskou péči.*“ . Sociální pracovnice 2 se vyjádřila k **četnosti** příbuzenské pěstounské péče vykonávané jinými příbuznými než prarodiči R2-173: „*...jich není tolik jako těch prarodičů...*“ . A také k **četnosti** profesionální pěstounské péče R2-222: „*Tak profesionální pěstounská péče je využívána samozřejmě také maximálně, co to jde.*“.

Jako překážku bránící většímu využití profesionální pěstounské péče zmiňovaly **požadavky klasických pěstounů**, které si stanovují. Sociální pracovnice 1 uvedla jako jeden z **požadavků klasických pěstounů** věk dětí, o které mají tito pěstouni zájem R1-145: „*...nejčastěji do nepříbuzenské pěstounské péče umisťujeme malé děti, myslím do tří maximálně čtyř let jo. Jakmile jsou starší, tak je docela jako velký problém je už potom umístit.*“ . A dalším požadavkem je jedno dítě a nikoli dvě a více dětí R1-153: „*...a pak když odebereme nějakou větší sourozeneckou skupinu, tak tam potom je taky problém je umístit vlastně do nepříbuzenské...*“ . Sociální pracovnice 2 se vyjádřila k **požadavkům klasic-**

kých pěstounů R2-233: „Jejich požadavky jsou často nadstřelené jo, že chtějí malé děti, bezproblémové děti a tak dále jo. Že jak kdyby nejsou až tak kvalitní, že by byli schopní zvládat ty nedostatky a ty výchovné problémy, ty handicapy prostě těch dětí.“.

Respondentky se vyjádřily i k profesionální pěstounské péči a k tomu, jak to vypadá v **realitě**. R2-242: „...tak by samozřejmě měla být lepší a kvalitnější možná, než ta péče těch příbuzných. Akorát ne vždycky v té realitě prostě to tak je. Samozřejmě už se stalo, že se dokonce i rušila pěstounská péče. Že byli vybráni pěstouni, kteří prošli přípravama i testy a tu výchovu toho dítěte prostě nezvládli a podali sami návrh na zrušení pěstounské péče.“. Podobně sociální pracovníce 4 R4-166: „...tam opravdu můžou projít i lidé, kteří prostě to nezvládnou. Přecení své schopnosti a nejsou schopní zvládnout tu péči.“. Podobně sociální pracovníce 5 R5-231: „...myslím si, že někteří mají přes to všechno, i když projdou těma přípravama a vším možným, tak mají jiná očekávání, které třeba pak nejsou naplněné.“.

V kategorii „není všechno zlato, co se třpytí“ jsme uvedli kódy, které nejvíce charakterizovaly zkušenosti respondentek s pěstouny.

5.2 Interpretace výsledků výzkumu a jejich shrnutí

V následující kapitole se pokusíme o interpretaci výsledků na základě provedeného výzkumu, který byl realizován formou polostrukturovaných rozhovorů.

Nejdříve se pokusíme odpovědět na dílčí výzkumné otázky, které jsme si stanovili na počátku výzkumu.

Jaké jsou postoje sociálních pracovníků ke specifickým institutu příbuzenské pěstounské péče?

V rámci kategorie „rodina je základ státu“ kladly všechny respondentky největší důraz na specifikum rodiny. Rodina jako zcela přirozené prostředí a přirozená volba pro dítě, které je svěřováno do příbuzenské pěstounské péče.

Stejně tak zmínila sociální pracovníce 2 svobodné rozhodnutí, které příbuzní činí, když jsou požádání o to, zda by převzali péči o děti. I když jde o rodinu a sami příbuzní cítí jistou morální povinnost, jak řekly sociální pracovníce 4 a 5, i přesto se příbuzní mohou rozhodnout, zda se stanou pěstouny nebo ne. A bohužel v některých případech se snaha umístit děti k příbuzným vždy nevydaří, jak zmínila sociální pracovníce 1, když poukazovala na početnější sourozenecké skupiny.

Mezi další specifika patřila i nečekanost, když sociální pracovnice uváděly, že jde většinou o náhlý případ, kdy je třeba dítě z rodiny odebrat a umístit k příbuzným. Příbuzní se tak stávají pěstouny ze dne na den a není pro ně jednoduché se s touto situací vyrovnat.

V rámci kategorie „zákon a pořádek“ bylo zmíněno specifikum zákonného ukotvení příbuzenské pěstounské péče a tím její přednost v případě svěřování dětí do náhradní rodinné péče. Toto všechny respondentky hodnotily jako ne příliš vhodné a zdařilé.

Naprostý nedostatek klasických pěstounů vyplynul jako další specifikum. Sociální pracovnice 2 přímo zmínila, že pokud by tento problém nebyl a mohli by volit z většího počtu profesionálních pěstounů, v mnohých případech by svá stanoviska změnila a příbuzné jako pěstouny by nepodpořila.

Dalším specifikem bylo absolvování odborné přípravy, psychologických vyšetření apod., které příbuzní pěstouni nemusí podstoupit. O nutnosti přípravy a alespoň absolvování psychologického posouzení byly přesvědčeny 4 z 5 respondentek.

Mezi další specifika patřily také podmínky (životní, osobní, pracovní, finanční atd.) pěstounů, které se zjišťují před tím, než je dítě příbuzným svěřeno. Všechny respondentky shodně prohlašovaly, že pokud je to jen trochu možné a tyto podmínky to dovolují, pak svěřují dítě do péče příbuzných.

V neposlední řadě bylo zmíněno jako další specifikum pravidelné a povinné vzdělávání pěstounů. To je ze zákona povinné pro všechny pěstouny, ale v případě příbuzných bylo zmiňováno spíše v kladném smyslu. Respondentky uváděly, že většinou příbuzní na toto velmi dobře reagují, vítají tuto možnost a snaží se toho využít ve svůj prospěch a se zájmem. Najdou se ale i takoví příbuzní, kteří nevidí potřebu a ani nutnost tímto vzděláváním procházet. Jak zmínila sociální pracovnice 5, mají například díky své profesi zkušenosti z oblasti vývojové psychologie a myslí si, že vše již ví a znají a nevidí důvod se vzdělávání s takovou tematikou účastnit. Ale často jsou překvapeni, když absolvují ono vzdělávání, že se přeci jen dozvěděli něco víc.

V kategorii „není všechno zlato, co se třpytí“ vyvstalo specifikum intuice a citu volby či výběru příbuzných pěstounů na straně sociálních pracovníků. Respondentky zde poukázaly na již zmíněné specifikum neabsolvování odborné přípravy, psychologických vyšetření apod. Pokud pěstouny neznají alespoň z předchozí spolupráce, pak neví, jací jsou a neví, komu vlastně dítě svěřují. Na toto upozornila sociální pracovnice 4.

Jaké jsou postoje sociálních pracovníků ke specifickým příbuzenské pěstounské péči vykonávané prarodiči?

Jako hlavní specifikum, v rámci kategorie „rodina je základ“, uváděly respondentky odhodlaný postoj prarodičů převzít dítě do péče. Všechny se shodovaly na tom, že prarodiče se snaží o dítě postarat, péči berou zodpovědně a zodpovědně se staví i k výzvám, které jim péče o dítě přináší. Opět poukazyvaly na specifikum rodiny jako zcela přirozené volby pro svěřeni dítěte.

V kategorii „misky vah“ byla zmíněna specifika: výchova prarodičů, kontakty s biologickými rodiči, sociální a společenské vztahy prarodičů, genetická výbava, mezigenerační rozdíl, věk a zdraví.

Pro všechna tato specifika je typická jejich bipolárnost či ambivalentnost. Všechny respondentky zmiňovaly uvedená specifika jak v pozitivním tak v negativním pojetí. Záleželo vždy na okolnostech konkrétních klientů a ve velké míře zde hraje roli individualita, se kterou jsou klienti posuzováni.

V rámci kategorie „není všechno zlato, co se třpytí“ bylo uvedeno specifikum úzké spolupráce jako další z typických znaků příbuzenské pěstounské péči vykonávané prarodiči. Sociální pracovníce 2 přímo zmiňovala potřebu sdílení vlastních starostí ale i radostí prarodičů.

Jaké jsou postoje sociálních pracovníků ke specifickým příbuzenské pěstounské péči vykonávané jinými příbuznými než prarodiči?

V rámci kategorie „rodina je základ“ zmínila sociální pracovníce 3 jako specifikum nezaštititelnost rodiče především v případě, kdy péči vykonává sourozenec. Sociální pracovníce 5 pak hodnotila sourozeneckou pěstounskou péči jako velmi náročnou a apelovala na větší využití např. psychologických vyšetření, aby se předešlo případnému ukončení takové péče.

Co se týká příbuzenské pěstounské péče ze strany tet a strýců, tak tato byla hodnocena pozitivně. V rámci kategorie „není všechno zlato, co se třpytí“ se objevilo specifikum zdařilé péče. Hlavní výhodou těchto příbuzných byl především věk a s tím spjatý věkový rozdíl mezi nimi a svěřenými dětmi. Dalšími výhodami byly zdravotní stav, sociální a společenské vztahy, vztahy s vrstevníky svěřených dětí apod.

Dalším specifíkem byla četnost této péče. Sociální pracovníce 2 vnesla myšlenku, že pokud by této péče bylo více, pokud by bylo více příbuzných pěstounů jiných než prarodičů, byla by tato péče úspěšnější.

Jaké jsou názory sociálních pracovníků OSPOD na využití institutu příbuzenské pěstounské péče a využití institutu klasické pěstounské péče?

V rámci kategorie „není všechno zlato, co se třpytí“ byla zmíněna účelnost příbuzenské pěstounské péče a také její velmi časté využití. Všechny respondentky uváděly, že příbuzenská pěstounská péče je využívána zcela maximálně.

Stejně tak je využívána klasická pěstounská péče. U té ale respondentky vidí problém na straně pěstounů a jejich požadavků. Většina z nich chce přijmout malé děti do 6 až 7 let (věková hranice nelze přesně stanovit). Starší děti jsou pak velmi těžko umístitelné do náhradní rodinné péče a nezbývá než poslední řešení a to ústavní výchova.

A dalším aspektem je samotná skutečnost, kdy se žadatelé stanou reálnými pěstouny. Najednou se teorie změní v realitu a vše není podle jejich představ. Podle respondentek se s tím někteří pěstouni zvládnou vyrovnat zejména na základě procesu zprostředkování, odborné přípravy apod. Někteří ale nedokážou unést těžkosti, které nastanou s příchodem dítěte a pěstounskou péči ukončí.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsme se zabývali institutem příbuzenské pěstounské péče. Tento institut jsme zkoumali z pozice sociálních pracovníků OSPOD.

Jak z teorie vyplývá, příbuzenská pěstounská péče je specifická především subjekty, kteří tuto péči vykonávají, jejich charakteristikou a postoji. Nesmíme zapomenout ani na svěřené dítě, které je v roli zcela odlišné jde-li o příbuzné a nikoli cizí pěstouny. Odlišný přístup i v některých případech stanoví sama legislativa.

Příbuzenská pěstounská péče je v celkovém měřítku spatřována jako přínosná, především pro svěřené dítě. Jistě, má i své nedostatky, ale pokud pěstouni spolupracují s doprovázející organizací, lze i tyto nedostatky kompenzovat.

V praktické části bakalářské práce jsme se potom soustředili na samotný výzkum. Z toho vyplývá, že sociální pracovníci zauímají k institutu příbuzenské pěstounské péče spíše kladný postoj. Ovšem existují i situace a jedinci, ke kterým se staví spíše kriticky.

Podle výzkumu se sociální pracovníci staví k prarodičům v roli pěstounů jak kladně, tak záporně. To znamená, že nemohou vyjádřit úplný souhlas, ale ani úplný nesouhlas se svěřením dětí do jejich péče. A stejně tak hodnotí i jejich následnou péči a výchovu.

Pokud jde o příbuzné pěstouny jiné než prarodiče, pak se sociální pracovníci přiklání mnohem více k péči těchto příbuzných než prarodičů. Vidí zde mnohé výhody včetně věku, mezigeneračního rozdílu, genetické výbavy apod. Vyjádřili také názor, že by mnohem více svěřovali děti do péče těchto příbuzných, pokud by jich bylo více, než momentálně je. Dle svých zkušeností předpokládají, že by tato péče mohla být ještě zdařilejší, než je péče příbuzných pěstounů prarodičů.

V neposlední řadě z výzkumu vyplynulo, že je velký nedostatek klasických pěstounů. Sociální pracovníci by uvítali větší zájem ze strany veřejnosti o tuto problematiku a vůbec vůli stát se pěstounem. Jak sami uváděli, dětí, které by potřebovali náhradní rodiče, je mnoho a oni nemají dostatečný počet pěstounů k výběru pro dané dítě. I z tohoto důvodu musí někdy oslovit příbuzné a požádat je, zda by nezhodnotili možnost stát se pěstouny.

Usoudili jsme, že sociální pracovníci OSPOD příbuzenskou pěstounskou péči spíše vítají, ale jako pěstouny preferují spíše jiné příbuzné než prarodiče.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BACKHOUSE, Jan a Anne GRAHAM, 2012. Grandparents raising grandchildren: Negotiating the complexities of role-identity conflict. *Child and Family Social Work*. 17, 306-315. doi:10.1111/j.1365-2206.2011.00781.x
- [2] BUBLEOVÁ, Věduna et al. 2014. *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí* [CD-ROM]. Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. Požadavky na systém: Adobe Acrobat Reader. ISBN 978-80-87455-25-8. Dostupné také z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Konference_CR_VYZKUM_2014/Monografie.pdf.
- [3] GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada Publishing. 144 s. Psyché. ISBN 9788024717883.
- [4] HANUŠOVÁ, Ludmila et al., 2009. *Problematika příbuzenského náhradního rodičovství* [online]. Konferenční příspěvek Mezinárodní konference Problémy současné rodiny a náhradní rodinné péče [cit. 13-01-2019]. Dostupné z: www.blokovygrant.cz/download.php?id=1372&typ=m
- [5] KOLUCHOVÁ, Jarmila, Věduna BUBLEOVÁ, Lucie BENEŠOVÁ a Jiří KOVAŘÍK. 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. Editor Zdeněk MATĚJČEK. Praha: Portál. 155 s. ISBN 8071786373.
- [6] MATĚJČEK, Zdeněk a kol. 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál. 183 s. ISBN 80-7178-304-8.
- [7] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. 2014. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 171 s. ISBN 978-80-262-0697-2.
- [8] MOŠŤKOVÁ, Šárka, SOBOTKOVÁ, Irena, 2016. Příbuzenská pěstounská péče: když dítě vychovávají prarodiče [online]. Praha. E-psychologie [cit. 22-02-2019]. Dostupné z: https://www.e-psycholog.eu/pdf/mostkova_sobotkova.pdf
- [9] PAZLAROVÁ, Hana. 2016. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 255 s. ISBN 978-80-262-1020-7.

- [10] SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ. 2013. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 197 s. ISBN 978-80-244-3821-4.
- [11] SYCHROVÁ, Adriana. 2015. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. 239 s. Monographica. ISBN 978-80-7395-955-5.
- [12] ŠVAŘÍČEK, Roman a kol. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.
- [13] UHLÍŘOVÁ, Veronika et al., 2010. Dítě ve výchově příbuzných [online]. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit [cit. 24-01-2019]. Dostupné z: http://nahradnirodina.cz/sites/default/files/dite_ve_vychove_pribuznych_1.pdf
- [14] VÁGNEROVÁ, Marie. 2007. *Vývojová psychologie II: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [15] ZEZULOVÁ, Dagmar. 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

Zákony

- [16] ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33, s. 1026-1365. ISSN 1211-1244.
- [17] ČESKO. Zákon č. 117 ze dne 26. května 1995 o státní sociální podpoře. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 31, s. 1634-1653. ISSN 1211-1244.
- [18] ČESKO. Zákon č. 187 ze dne 14. března 2006 o nemocenském pojištění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 64, s. 2330-2392. ISSN 1211-1244.
- [19] ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111, s. 7662-7681. ISSN 1211-1244.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Výše příspěvku na úhradu potřeb	16
Tabulka 2 Počet pěstounských péčí, 2006 - 2015 (Mošťková a Sobotková, 2016).....	20
Tabulka 3 Označení respondentek	32

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Otázky do rozhovoru

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY DO ROZHOVORU

Hlavní otázky

1. Jak vnímáte příbuzenskou pěstounskou péči z hlediska náhradní rodinné péče?
2. Čím se podle Vás příbuzenská pěstounská péče liší od jiných forem náhradní rodinné péče?
3. Co všechno příbuzenská pěstounská péče zahrnuje?
4. Jaké jsou podmínky pro vznik příbuzenské pěstounské péče?
5. Jaké jsou podle Vás nevýhody příbuzenské pěstounské péče?
6. Jaké shledáváte výhody příbuzenské pěstounské péče?
7. Jak vnímáte příbuzenskou pěstounskou péči vykonávanou prarodiči?
8. Je tato péče dostačující? Proč ano? Proč ne?
9. Jaké nedostatky nese příbuzenská pěstounská péče vykonávaná prarodiči?
10. Jaké výhody nese příbuzenská pěstounská péče ze strany prarodičů?
11. Jak vnímáte příbuzenskou pěstounskou péči vykonávanou jinými příbuznými než prarodiči?
12. Je tato péče dostačující? Proč ano? Proč ne?
13. Jaké nedostatky nese příbuzenská pěstounská péče vykonávaná jinými příbuznými než prarodiči?
14. Jaké výhody nese příbuzenská pěstounská péče ze strany jiných příbuzných než prarodičů?
15. Jak je využívána příbuzenská pěstounská péče?
16. Jak je využívána klasická pěstounská péče?
17. Jaké jsou výhody příbuzenské pěstounské péče?
18. Jaké jsou nevýhody příbuzenské pěstounské péče?
19. Jaké jsou výhody klasické pěstounské péče?
20. Jaké jsou nevýhody klasické pěstounské péče?

Ukončovací otázky

21. Je něco, na co jsme během rozhovoru zapomněli a co byste chtěl/a dodat?
22. Chtěl/a byste zdůraznit ještě nějakou oblast, o které jsme se bavili?
23. Chtěl/a byste se na něco zeptat Vy?